

La Biblioteca de Referència de Física i de Química de Catalunya. Una necessitat ineludible

Elisabeth Bosch

Catedràtica de Química Analítica i presidenta de la Comissió d'Usuaris de la BFQ de la Universitat de Barcelona,
a/e: bosch@apolo.qui.ub.es

Una de les característiques més significatives de la complexa societat d'avui és l'omnipresència i l'asequibilitat de la informació. Les ciències en general i la química en particular no en són una excepció sinó tot el contrari, el camp científic és un dels àmbits on s'acumula més quantitat d'informació i de coneixement. Des dels inicis de la química com a disciplina científica, els químics varen ser conscients de la necessitat d'ordenar sistemàticament les substàncies, les seves reaccions i propietats i de la incorporació progressiva a aquesta sistematització dels nous coneixements que s'anaven generant, de tal manera que els grans tractats de química, Gmelin i Beilstein, varen iniciar la seva publicació a principis del segle XIX. La química ha estat també pionera en la creació de les anomenades «revistes de resums», que permeten un accés senzill a la informació d'interès: *Chemisches Zentralblatt* es va començar a publicar l'any 1830 i el seu successor, *Chemical Abstracts*, l'any 1907.

La Universitat de Barcelona (UB) ha estat sensible des de sempre a la necessitat d'accés a la informació científica i, en particular, a la directament relacionada amb el món de la química. L'any 1937, va crear l'anomenat Seminari de Química, que va esdevenir el primer nucli del que ara coneixem com a Biblioteca de Física i Química (BFQ) de la UB. La BFQ és avui una biblioteca de reconegut prestigi que conté col·leccions completes, o almenys molt àmplies, de les set-cents revistes de major importància en el camp que li és propi. Conté també les principals fonts secundàries d'accés a les publicacions originals, com ara *Chemical Abstracts* (CA) i la seva versió en línia, *Scifinder Scholar*, *Science Citation Index* (SCI) o *Crossfire*, que inclou la informació referent als tractats exhaustius Beilstein, dedicat a la química orgànica, i Gmelin, a la química inorgànica i organometàlica. Totes aquestes publicacions són, des del primer moment, a la BFQ i avui s'hi accedeix per via digital. Les bases de dades més significatives, com ara les sèries d'interès en física i en química del *Landolt-Börnstein*, que és una col·lecció molt valuosa de dades factuais contrastades, són també a la BFQ. Altres obres de referència com ara enciclopèdies, el *Theilheimer*, dedicat a la síntesi orgànica, o la *Kirk-Othmer Encyclopedia of Chemical Technology*, espectroscòpies, llibres especialitzats, diccionaris químics i farmacopees, formen part també dels fons de la BFQ. La BFQ és avui una excel·lent biblioteca especialitzada i, amb diferència, la més completa de l'Estat espanyol.

Aquesta breu descripció de la BFQ és adequada fins a l'1 de gener de 2003.

Avui, l'esforç del Consorci de Biblioteques de les Universitats Catalanes (CBUC) en la creació de la Biblioteca Digital de Catalunya (BDC) i el de les universitats públiques facilita l'accés digital a un gran nombre de revistes científiques, però la despesa que tot això representa ha portat canvis importants en la política d'adquisicions de les biblioteques de la UB. Aquesta nova política comporta donar de baixa moltes de les revistes en suport paper subscrietes fins ara i donar d'alta moltes més en versió digital, cosa que permet tenir accés a més informació, servir-la a més usuaris i fer-ho de manera més còmoda. En contrapartida, no sempre queda garantida la propietat de la informació del període subscrit ja que cada editorial, incloses les de les pròpies societats científiques com ara l'American Chemical Society (ACS) o la Royal Society of Chemistry (RSC), té la seva política respecte a aquest tema. Algunes ofereixen exclusivament el paquet complet de les seves publicacions a l'hora de fer la subscripció i la majoria exigeixen una despesa addicional per a cada títol en contraure el compromís de lliurar en CD la informació subministrada al final de l'any, o bé en garantir l'accés indefinit a la informació del període subscrit. Cal afegir que el món de les editorials és molt canviant i que contínuament es produeixen fusions i vendes i els acords establerts poden ser revocats amb molta facilitat per l'entitat compradora. És a dir, una biblioteca, en aquestes condicions, resulta del tot adequada com a sala de lectura per accedir a tota la informació recent, però no és garantia d'arxiu de la informació adquirida anteriorment. La data abans esmentada, l'1 de gener de 2003, marca l'inici de la conversió de la BFQ en una moderna sala de lectura digital.

La necessitat d'arxivar la informació és evident, ja que la ciència i la tecnologia avancen sobre la base dels coneixements ja establerts. Molt sovint, la reinterpretació i l'aprofitament d'antigues experiències, reaccions o mesuraments, permet fer avançar el saber i les utilitats pràctiques que se'n deriven, però això no resulta possible sense un accés àgil i segur a la informació primària, en la seva forma original, per part de la comunitat científica. De fet, qualsevol comunitat prou àmplia que es proposi tenir un paper rellevant en la societat del coneixement científic ha d'establir-se sobre bases sòlides, una de les quals és l'accés a tota la informació primària. Cal assenyalar, a més, que tot i la facilitat d'accés que proporcionen els sistemes digitals en línia, no es poden excloure situacions

d'emergència, on els servidors, per una o altra raó, no siguin accessibles. Tot això ha portat a considerar i estudiar diversos projectes per al magatzematge digital de la informació, entre els quals hi ha l'anomenat Arxiu Repositori de Revistes Electròniques (ARRE). Però encara queden molts problemes pendents abans que cap d'ells sigui operatiu i, fins al moment, la forma més adient per arxivar la informació segueix essent el format paper. El problema de l'arxiu de la informació adquirida, en paper o en format electrònic, és tractat molt adequadament en la publicació d'Alice Keller,¹ cap de desenvolupament de la col·lecció a la biblioteca del Swiss Federal Institute of Technology (EHT), a Zuric. L'autora destaca la necessitat de definir normatives internacionals per a les revistes electròniques com a requisit previ per a la disponibilitat i l'ús de qual-sevol document electrònic a llarg termini, i assenyala que encara hi ha un gran nombre de punts a resoldre abans de poder garantir un arxiu funcional. De fet, les consultes realitzades a diverses biblioteques universitàries europees mostren una política molt prudent a l'hora de donar de baixa revistes en format paper i, en general, assagen només amb alguna editorial, aquella que els mereix més confiança. En cap cas però, es dona de baixa de manera massiva les revistes científiques en format paper. L'única excepció coneguda, entre les biblioteques especialitzades en química i en física, es produeix a la BQF, a partir de l'1 de gener de 2003.

La preocupació per mantenir la propietat i l'arxiu de la informació científica ha portat a les facultats de Química i de Física de la UB a proposar el reconeixement d'una única Biblioteca de Referència de Física i de Química a Catalunya, i a

mantenir un accés electrònic ampli i generalitzat a la informació científica, mitjançant la BDC. Aquesta Biblioteca de Referència ha d'estar fonamentada en els fons existents de la BFQ i suposa, simplement, el manteniment, en propietat, de les col·leccions de revistes més significatives i de les bases de dades que conté. La proposta implica que el cost de la Biblioteca de Referència ha de ser assumit per la Universitat de Barcelona, la Generalitat de Catalunya i la indústria que se'n beneficia directament, atès que l'ús de la BFQ és, de fet, molt ampli, ja que molts científics i tecnòlegs de Catalunya la utilitzen regularment. Aquesta proposta, els aspectes tècnics de la qual han implicat un estudi a fons de les revistes que cal mantenir en propietat, parteix de la Comissió d'Usuaris de la BFQ, que l'ha fet pública en un document, el qual ha rebut el suport d'entitats i de persones destacades del món de la física i de la química. La proposta ha estat adreçada al rector de la Universitat de Barcelona i al conseller d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació de la Generalitat de Catalunya, amb la pretensió que arbitrin la manera de garantir la continuïtat de la propietat i arxiu de la informació científica, ja que, cal entendre que aquesta forma part ineludible del patrimoni científic del país.

Tal i com han posat de manifest reiteradament tots els sectors actius de la nostra societat, per tal d'avançar en la construcció i la consolidació d'un país modern, Catalunya necessita, de manera immediata i inexcusable, disposar de les infraestructures punteres més adequades, entre les quals no pot faltar la Biblioteca de Referència de Física i de Química, com a primer pas d'una futura Biblioteca de Ciències de Catalunya.

Barcelona, abril de 2003

A primers d'octubre de 2003 la situació és la següent: la UB assumeix el cost de la subscripció en format paper de 112 revistes i s'estan fent gestions amb la indústria química i farmacèutica del país perquè es faci càrrec de la subscripció de 153 títols més.

1. A. KELLER, *The Electronic Library*, vol. 19, núm. 6 (2001), p. 383-396.